

Janne Lampolahti

Länsirannikon Koulutus Oy WinNova, luonnonvara- ja ympäristöala, Kullaan toimipiste

janne.lampolahti(at)winnova.fi

Ainutlaatuista luontoa maailmassa Suomen luonnossa eivät ole metsät, suot, järvet tai tunturit vaan Pohjanlahden maankohoamisrannikko. Vielä 15 000 vuotta sitten Fennoskandian päällä oli liki kaksi kilometriä paksu jäätikkö, joka oli painanut maankuoren lommolle. Nyt jäätikön sulettua lommo on pullistumassa takaisin eli maa kohoaa takaisin, Porissa noin 60 cm vuosisadassa. Tosin ilmaston lämpenemisen takia meriveden pinta kohoaa, ja toteutunut maannousu on Porissa nykyisin noin 30 cm vuosisadassa.

Vastaavaa neitseellisen maan kohoamista merestä kuin pohjoisella Itämerellä on havaittavissa muualla vain Pohjois-Kanadassa, mutta siellä ei kasva puita, meri on jäässä 8 kuukautta vuodessa eikä ihmisiä asu lähelläkään.

Lietteiden rantaniityt

Topelius kirjoitti Maamme-kirjassa, että Suomi on Itämeren tytär ja meri lahjoittaa tyttärelleen uutta maata ruhtinaskunnan verran vuosisadassa. Preiviikinlahden laakeat rannat ovat tätä ruhtinaskuntaa. Maa kohoaa merestä niin nopeasti ettei kartan tekijä pysy perässä. Saamme seurata kuinka merestä kohonnut maa verhoutuu kasveihin, parikin vuosikymmentä riittää merkittävien muutosten havaitsemiseen, ihmisiässä maailma muuttuu jo täysin.

Merestä kohonneelle hiesu- ja savipitoiselle maalle vesirajan sinikaisla- ja ruokokasvustojen taakse syntyy heinien, suolavihvilän ja meriluikan vallitsema rantaniitty. Niitylle vuosittain nouseva merivesi pitää maaperän suolaisena estäen pensoittumisen. Nopeasti tervaleppä- ja kiiltopajupensaikat työntyvät kuitenkin niityn yläosiin. Metsä tihenee ja meren lannoittamalle maalle syntyy rehevä tervaleppälehto. Aikaa myöten kuusi syrjäyttää lepikon, lehto köyhtyy kuusikankaaksi. Hiekkaisemmillä mailla mänty työntyy rantaniitylle ja syntyy mäntykangasta. On syntynyt maankohoamisrannikon primäärisuknessiometsä eli paikalla kasvaa ensimmäinen metsä sitten jääkauden eli ainakin 50 000 vuoteen ensimmäinen metsä.

Vyöhykkeisyys niitty-pensaikko-lehto-kangas näkyy kauniisti Yyterin lietteillä kuljettaessa vesirajasta kohtisuoraan metsää kohti. Itämeren rantojen ainutlaatuisuus: nopea maankohoaminen, murtovesi, ennakoimaton meriveden nousu ja lasku ja jäätyminen talvella tarkoittavat, että Itämerellä on käynnissä nopea kasvien evoluutio uusiksi lajeiksi. Noin 50 putkilokasvilajilla on jo oma Itämeren rantojen muotonsa, monet niistä kasvavat Yyterissäkin. 10 000 vuodessa ne eivät ole vielä ehtineet eriytyä omiksi lajeikseen, mutta seuraavan 10 000 vuoden kuluttua kyllä ovat.

Rantaniityt kukkivat kesä-heinäkuussa todella värikkäinä. Näkyvimpiä kasveja ovat isolaukku, niityleinikki, ketohanhikki, suolasänkiö, luhtakuusio, rantanätkelmä, hiirenvirna ja vilukko. Rantalehtojen lajistosta komeimpia kukkijoita ovat puna-ailakki, lehtotähtimö, terttualpi, lehtovirmajuuri ja taikinamarja. (Hyvä kasvikirja on Henry Väreen Suomen rantakasvio, Metsäkustannus 2011).

Kahlaajien paratiisi

Itämeri on rehevöitynyt pahasti, minkä takia nykyisin järviruoko valtaa rantaniityt tukahduttaen monipuolisen niittykasvillisuuden. Niittyjen tilalla on tuuhea ruoikko, joten niittyjen linnustokin taantuu. Karjan laidunnus pitää ruo' on kurissa ja niityn avoimena, mutta karjaa ei vaan riitä joka rannalle. Porin kaupungin ympäristövirasto niittää koneellisesti Yyterin lietteiden niittyä ylläpitääkseen avointa monimuotoista rantaniittyä, jolla pesii kahlaajia. Niittylinnuston lippulaiva on erittäin uhanalaiseksi luokiteltu etelänsuosirri, jonka Porin monikymmenpäinen pesimäkanta on supistunut muutamaksi enää Yyterin lietteillä pesiväksi pariiksi. Niitto luo toki samalla oivan pesimäympäristön muillekin kahlaajille: töyhtöhyyppälle, punajalkaviklolle, metsäviklolle, taivaanvuohelle, kuoville ja keltävästäräkille.

Vasta 1910-luvulla Porin lyseon luonnonhistorian lehtori E.W. Suomalainen kertoi, että Jäämeren rannoilla pesivät arktiset kahlaajat levähtävät säännöllisesti Yyterissä. Häntä ei aluksi uskottu, siksi merkittävä havainto oli. Tosiaan, Yyterin lietteiden hiesuiset laakeat merenrannat (ja koko Preiviikinlahti) ovat Itämeren merkittävimpiä kahlaajien ja vesilintujen levähdysalueita. Parhaat ajat nähdä kahlaajia ovat toukokuu, heinäkuun jälkipuolisko ja elo-syyskuun taite.

Yyterissä nähdään vuosittain kaikki 20 Pohjois-Venäjän tundralla pesivää Itämeren kautta muuttavaa kahlaajalajia. Niiden talvialueet sijaitsevat Atlantin rannoilla Afrikasta Pohjanmerelle. Yyterissä on havaittu enemmän kahlaajalajeja (57) kuin missään Pohjois-Euroopassa, joukossa on vieraita Pohjois-Amerikasta, Välimereltä, Kaspianmereltä ja Siperiasta.

Dyynien kasvimaailma

Hietadyynit ovat tuulen lapsia, merituulen kinostamia. Avoimille dyyneille pyrkivät kasvit sitovat vähitellen hietaa kiinteämmäksi kasvualustaksi. Ensimmäinen hiedansitoja on suola-arho, ja merkittävin hiedansitoja dyynikinoksilla on rantavehänä, sinilehtinen komea heinä, kiusallisen tuttu kaikille auringonpalvojille. Myös merisinappi, merinätkelmä, sarjakeltano, metsälauha, merivihvilä, dyyniketo-orvokki ja rönsyrölli pyrkivät hietikolle. Aikaa myöten mänty ja metsäsammalet sekä jäkälät peittävät dyynit, jotka verhoutuvat kuiviksi mäntykankaiksi.

Metsittyneillä, puustomaisen puoliavoimilla dyyneillä on mielenkiintoinen hyönteis- ja sienimaailma, moni laji elää vain dyynien lämpimässä hiedassa männyn seuralaisena. Sienistä löytyy hietikkolohisieni, hietikkorisakas, dyynitympönen ja loistavasti Porin nimikkosieneksi valittu dyynimukulakuukunen, hietaan hautautuneelta vanhalta perunalta näyttävä nuhrainen ja pahanhajuinen sieni, siis oikea perusporilainen.